

Puolustusvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asevelvollisuuslain 32 ja 48 §:n muuttamisesta HE 66/2024 vp

Valmiuslain hybridiuhkia koskeva niin sanottu pikakaistapäivitys (706/2022) tuli voimaan 15.7.2022. Valmiuslakiin lisättiin uusi hybridiuhkien poikkeusolomääritelmä ja siihen liittyvät säännökset. Samalla muutettiin myös asevelvollisuuslakia ja rajavartiolaiton lakia.

Lausunnossaan 4.6.2022 (VN/9938/2022) rajavartiolaitokselle hallituksen esitysluonnoksesta rajavartiolaiton muuttamisesta työ- ja elinkeinoministeriö totesi, että Suomessa on ollut hyvin pitkäkestoinen ja pitkälle historiaan ulottuva, maantieteelliseen sijaintiimme linkittyvä riski- ja uhkakuvasto. Lausunnossaan kesäkuussa 2022 ministeriö lausui Suomen turvallisuusympäristön olevan voimakkaimmassa muutoksessa sitten toisen maailmansodan Venäjän käynnistettyä laittoman hyökkäyssodan Ukrainaa vastaan, ja että tämä toimintaympäristö on entistä jännitteisempi ja vaikeasti ennakoitava. Sotilaallisten kriisien ennakkovaroitus aika on lyhentynyt ja kynnys voimankäyttöön pelkästään Suomeakin kohtaan on alentunut. Nopeampi reagointivaatimus korostaa ennalta tehtyjen poikkihallinnollisten varautumistoimien, ajantasaisen lainsäädännön ja riittävien viranomaisten toimivaltuuksien merkitystä.

Venäjä jatkaa edelleen 24.2.2022 aloittamaansa laajamittaista hyökkäyssotaa Ukrainassa. Muuttuneen turvallisuustilanteen ja Suomen tuoreen Nato-jäsenyyden myötä tarvitsemme nykyisten menetelmien rinnalle lisää keinoja rajaturvallisuuden ylläpitämisen turvaamiseen ja parantamiseen. Rajojemme turvallisuus on varmistettava kaikissa tilanteissa. Lainsäädännön ja sen toimivaltuuksien kehittäminen on yksi keskeinen väline tässä varautumisessa.

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon ja huoltovarmuusselonteon mukaan hybridi vaikuttaminen on paitsi lisääntynyt myös monimuotoistunut. Myös suomalaiseen yhteiskuntarauhaan, yhteiskuntaan, sen huoltovarmuuteen ja turvallisuuteen kohdistuu hybridiuhkia ja hybridi vaikuttamiseen kuuluvien keinojen käyttöä.

Turvallisuusympäristön muuttumisen myötä Suomi varautuu poikkeuksellisten, laaja-alaisen ja monitahoisten hybridi vaikuttamisen keinojen kohteeksi joutumiseen sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä ja kaikissa tilanteissa. Hybridiuhkiin varautumiseen kuuluu oleellisesti viranomaisten, kansalaisyhteiskunnan sekä elinkeinoelämän tiivis yhteydenpito ja valmistautuminen. Siksi on tärkeitä tehdä varautumisyhteistyötä ja pitää huolta viranomaisten riittävistä toimivaltuuksista kaikissa tilanteissa. Hyvänä esimerkkinä tästä on huoltovarmuusorganisaation piirissä tapahtuva laaja-alainen varautumistyö.

Puolustusministeriö on rajavartiolaitoksen esityksestä ja saatu lausuntopalaute huomioon ottaen valmistellut muutoksen asevelvollisuuslakiin, jota voitaisiin käyttää vain poikkeuksellisessa tai yllättävässä, konkreettisen uhkan rajatilanteessa. Laki halutaan voimaan mahdollisimman pian. Kysymys on rajavartiolaitoksen rajajoukkoihin sijoitetuista reserviläisistä. Uusi kertausharjoitusperuste olisi tarkoitettu tilanteisiin, joissa rajaturvallisuus on vakavasti vaarantunut. Tällaisia tilanteita voisivat olla esimerkiksi hybridiuhkista johtuva erittäin nopeasti kehittyvä rajaturvallisuuden häiriö laajamittaisen välineellistetyn maahantulon muodossa tai suuronnettomuudesta tai pandemiasta johtuva valtakunnan rajan tehostettua valvontaa edellyttävä tilanne, jossa rajavartiolaitoksen kantahenkilökunnan voimin ei kyettäisi varmistamaan tilannetta kaikilta osin.

Ehdotuksen mukaan laki sallisi jatkossa rajajoukkoihin sijoitettujen reserviläisten kertausharjoitukseen määräämisen mahdollisimman joustavasti ja nykyistä laissa säädettyä kolmea kuukautta nopeammin rajaturvallisuustilanteen niin vaatiessa. Määräys voidaan antaa lyhyellä varoitusajalla ja se annetaan 30 päiväksi kerrallaan. Määräys peruutettaisiin heti, kun kertausharjoitukseen johtanut tilanne sen sallisi. Nopeutetulla menettelyllä kutsutusta kertausharjoituksesta voisi myös hakea vapautusta. Nämä keskeiset sääntelytekijät jossain määrin helpottaisivat yksityiselämän, opiskelun ja työn suunnittelua, yritysten toimintojen suunnittelua sekä varmistaisivat nopean paluun takaisin arkeen. Esitys koskee myös vain pientä osaa reserviläisistä eli rajajoukkoihin sijoitettuja reserviläisiä, ja koska asevelvollisuus on säädetty vain miehille, esityksen vaikutukset kohdistuisivat enemmän miehiin kuin naisiin. Lakiesityksen mukaan rajaturvallisuuden välttämättömän ylläpitämisen vuoksi määrättävä kertausharjoitus rinnastuisi vakavuudeltaan sotilaallisen valmiuden kohottamiseksi määrättävään kertausharjoitukseen.

Rajajoukkojen reserviin kuuluvia asevelvollisia voitaisiin käyttää rajavartiomiehen välittömässä ohjauksessa ja valvonnassa esimerkiksi rajojen valvonnassa aistivalvonta- ja partiointitehtävissä, vartiointi-, opastus- ja liikenteenohjaustehtävissä sekä erilaisissa tukitehtävissä, kuten kuljetustehtävissä tai johtamisjärjestelmäverkkojen ylläpidossa. Lakiesitys ei tuo uusia voimankäyttövaltuuksia varusmiehille. Tällä hetkellä reserviin kuuluvia asevelvollisia on mahdollista määrätä nopeutetulla menettelyllä ainoastaan sellaiseen kertausharjoitukseen, jonka tarkoitus on sotilaallisen valmiuden kohottaminen. Asiasta päättää viime kädessä tasavallan presidentti.

Työ- ja elinkeinoministeriön vastuiden ydintä ovat kilpailukykyyn, kestäväan kasvuun ja työllisyyteen sekä muun muassa elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin, huoltovarmuuden kehittämiseen sekä työvoiman maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvät kysymykset. Koska hybridiuhkien luonteeseen kuuluu laaja-alainen

vaikuttaminen viranomaistoiminnan rajapintoihin ja yhteiskunnan toimintoihin sekä negatiivinen, laitonkin toiminta niin sanotulla harmaalla alueella, työ- ja elinkeinoministeriö pitää tärkeänä toimivaltaisten viranomaisten toimivaltuuksien sääntelyn kehittämistä lausuntopyynnön mukaisesti nykyistä kattavammaksi.

Työ- ja elinkeinoministeriö myös toteaa, että hybridivaikuttamisen eri muotoihin tulee varautua moniulotteisesti muun muassa nyt esitetyllä tavalla rajaturvallisuutta vahvistamalla. Hybridivaikuttamisen torjuminen vahvistaa osaltaan myös Suomen huoltovarmuutta ja sen toteuttamista.

Kriisitilanne on pyrittävä hallitsemaan ensisijaisesti viranomaisten normaalein toimivaltuuksin. Normaaliolojen lainsäädännön soveltaminen ei lakkaa valmiuslainsäädännön lisätoimivaltuuksien käyttöönoton myötä. Molempia sovelletaan rinnakkain. Myös kriisin aikana ja poikkeusolojen toteamisen jälkeen voi ilmetä häiriöitä ja häiriötilanteita, joihin valmiuslain lisätoimivaltuudet eivät joko sovellu tai niitä ei ole tarpeen käyttää, koska normaalioloissa sovellettavassa lainsäädännössä on viranomaisille tarjolla riittävästi toimivaltuuksia tilanteen hallitsemiseksi. Siksi valmiuslain ohella muunkin kriisilainsäädännön toimivuudesta on pidettävä huolta.

Työ- ja elinkeinoministeriö kannattaa asevelvollisuuslain muuttamista koskevan hallituksen esitystä nyt esitetyllä tavalla.